

GELİR VERGİSİ

**İnkişaf seyri — Bünyesi — Değişikliklere müessir
âmilleri — Ortam — Reform imkânları**

Mübin BAŞAR

İstanbul Defterdar Muavini

Son yılların politik, sosyal ve iktisadî oluşları bakımından Türkiye'yi bir lâboratuvara benzetmek mümkündür. Çeşitli açılardan girilen denemeler sonunda kurulmasına çalışılan müesseseler üzerinde gerek yerli gerek yabancı uzmanların dikkat ve önemle durması böyle bir mukayesenin yersiz olmadığını gösterir. Bu gözlem mevcut olmasa bile, bizzat deney kabının içinde bulunan her sınıf vatandaş bunu hissetmekte, gelişmeleri izleyerek neticeyi beklemektedir.

İnkilâptan sonraki yeni Anayasaya dayanan, hem maddî hem mânevî anlamda yepyeni bir yapıya sahip parlamento sınırları içinde cereyan eden politik gelişmeler, yurt içinde ve dışında geniş yankılar bırakmıştır. Bu lâboratuvarda bir de potalara dökülmüş nasıl bir şekil alacağı, nasıl bir gelişme kaydedeceği henüz kesin hatları ile belli olmamış iktisadî tedbirler yer almaktadır. Henüz tam mânasiyle oturmamış politik bir düzey üzerinde iktisadî plânlarda yapılmakta, tartışmalar akıp gitmekte, çeşitli sektörlerin ve vatandaş zümrelerinin fikirleri ve menfaatleri bu tedbirler açısından çarpışmaktadır. Plâncılık mı? değil mi? Politik ölçüler nazara alınmak suretiyle programcılık mı? tartışmaları henüz durulmamış, sivrilikleri düzeltilmemiştir. Bu arada, rastgele tatbikata müncer olacak gelişmeler güzel fikirler dahi ileri sürüldüğü görülmektedir.

Geri kalmış veya gelişmemiş bir iktisadî bünyeye sahip olan Türkiye'nin iktisadî ve sosyal meseleleri şüphesiz gelişmenin dönüm noktasını teşkil etmektedir. Ancak terazinin diğer kefesinde, bu meselelerin halline yarayacak maddî ve mânevî vasıtaların yer aldığını hatırdan çıkarmamak gerekir. Tarihi oluşlara, uygarlık

örneklerine bakılarak yapılan bir program veya plân kâğıt üzerinde kaldığı müddetçe bir işe yaramaz. Realize edilebilmesi için iyi bir teşkilât, kültür, gayret, feragat gibi sübjektif unsurlar yanında bir de maddî unsura ihtiyaç vardır. Plânın istediği nakit nasıl sağlanacaktır? sualinin cevabı yine bir plân meselesi olarak karşımıza çıkar. O kadar ki alışlagelmiş varidat ve masraf denklemlerine benzetirsek, iktisadî plânların süre unsuru hariç, yıllık Devlet Bütçelerinden farklı olmadıkları anlaşılır.

Plânın masraf tarafını çizmek nisbeten kolay bir iştir. Ancak sıra buna yeter varidatı bulmağa gelince çatışmalar başlar. Şukadarına işaret edelim ki iç ve dış finansman imkânları mer'î kanunlara göre sağlanan Devlet algıları kifayet etmediği takdirde, yine vergiler, bugün için başvurulacak ilk ve yegâne malî vasıta olarak görünürler. Geçen yıl Federal Almanya Maliye Bakanlığı Müsteşarının Hamburg Ticaret Odasında yapılan bir toplantı münasebetile söylediği gibi, vergiyi, artık, sosyal sigorta aidatı, vatandaşın Devlet masraflarına iştirâk payı şeklinde tarif etmenin zamanı çoktan geçmiştir. O kendi kendini tarif eder. Yani vergi vergidir. Toplamın ihtiyacı belirince Devlet hangi şekilde olursa olsun vergiyi başvurmaya zorundadır.

Mesele bu açıdan ele alınırsa, bir plânın gerçekleştirilebilmesi için acaba hangi vergilere başvurulabilir? Tereddütsüz söylemek lâzımgelirse, cıbayet tekniği bakımından vergilerin en kolay olan vasıtalı vergiler bu bakımdan ilk akla gelen Devlet algıları olarak görünürler. Ancak vasıtalı mı yoksa vasıtasız vergi mi? tartışmasında daima sosyal adalet ölçüleri ileri sürülmekte, inikâs dolayısıyla geniş bir müstehlik zümreyi temsil eden fakir halk tabakalarının ezileceğinden bahsedilmektedir. Diğer bir takım unsurların tesirile nihai olarak gözler gelir vergisinin üzerine çevrilir. Cazip vasıfları, kolay yoğrulup toplumun içinde bulunduğu iktisadî seviyeye göre şekillenme imkânları bu verginin Uzmanlar tarafından daima birinci plânda ele alınmasına sebep olmuştur.

Türkiye'de inkılâbı izliyen günlerdenberi, bu yoldaki teşrif çalışmalarının siklet merkezini gelir vergisi teşkil etmiştir. 193 sayılı kanunla getirilen bir takım yenilikler bir tarafa, Devlet Bütçesine sağladığı hasılât bakımından işgal ettiği yer (Devlet gelirlerinin % 24,5 i) umumî bir vergi olmak bakımından büyük bir mükellef kütlesini ilgilendirmesi, yatırım plâsmanında oynadığı rolün önemi arttırmıştır. Aşağıdaki rakam ve mukayeseler, yürürlüğe gir-

diđi tarihten beri takip ettiği seyir bu verginin ehemmiyeti hakkında kâfi bir kanaat verecek yeterliktedir.

<i>Y ı l l a r</i>	<i>Milyon TL. olarak</i> <i>Faali tahsilât</i>	
1951	209.204	
1952	299.809	
1953	394.642	
1954	532.077	
1955	656.314	
1956	840.684	
1957	972.335	
1958	1.154.361	
1959	1.562.277	
1960	1.848.505	
1961	2.126.000	(Bütçe tahmini)
1962	2.550.000	(Bütçe tahmini)

Miktar itibariyle ifade ettiği önemi, mükellef adedi bakımından da teyit etmek mümkündür.

<i>Y ı l l a r</i>	<i>Yıllık beyanname</i> <i>tabi mükel. adedi</i>	
1951	45774	
1952	54444	
1953	72316	
1954	83119	
1955	103638	
1956	122218	
1957	170373	
1958	179919	
1959	196578	
1960	212699	
1961	220000	(Tahmini)

Hiç şüphesiz yukarıdaki tablolarda yılların hizalarında gösterilen vergi hasulâtının tamamı yine aynı yıllarda beyanname veren mükellefler tarafından temin edilmiş değildir. Hizmet erbabından

tevkif yolile alınan gelir vergileri de bu hasılâtın içinde bulunmaktadır. Bütçe tasarılarında ve genel olarak verilen istatistiklerde, hizmet erbabından alınan gelir vergisi ile beyanname üzerinden alınan gelir vergisi arasındaki oranı kesin olarak bulmak mümkün değildir. Oysa bu nisbet bir memlekette gelir vergisi tatbikatının başarı ile yürütülüp yürütülmediği hakkında en mükemmel ölçüyü teşkil eder. Nedense bu oran üzerinde durulmamıştır. Bilfarz bizde, bütçe tasarılarında umumiyetle hizmet erbabından alınan gelir vergisi, umumî Devlet varidatına kıyasla değerlendirilmektedir. Bununla beraber mevcut rakamlara göre bir netice çıkarmak mümkündür. Nitekim 1962 yılı Bütçe tasarısında, stopaj grubunun ödediği vergi umumî Devlet Bütçesinin % 16.31 ine tekabül ettiği halde beyannameli grubun ödediği vergi ancak % 8.2 sine balığ olmaktadır. Bu rakamlara kıyasla gelir vergisinin % 65 inin soptaj grubu tarafından ödendiğini ifade etmek pek de hatalı bir görüş sayılmaz.

Gelir vergisi yolile bir iktisadî plâna müessir geniş çapta tedbirler almak, kısacası bu yolla lüzumlu varidatı sağlamak, bu esnada da verginin vatandaş kütleleri arasında âdil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak acaba ne dereceye kadar mümkündür? Devlet İdaresile ilgili umumî plânlar gözetilmek suretile gelir vergisinde yapılabilecek reform imkânları, yukarıda da işaret edildiği gibi, varidat ve mükellef adedi ve karakteri bakımından sınırlanmış bir manzara arz etmektedir. Bir reform hüviyeti içinde yapılan çalışmalarla şüphesiz mükellef adedini arttırmaya veya onların gelirlerini çoğaltmaya imkân yoktur. Bu husus vergi politikasını değil, iktisadî gelişmeyi hızlandırması mümkün tedbirlerin münakaşa edildiği bir iktisadî reform kadrosunu ilgilendirir. Mevcut rakamlardan anlaşıldığına göre mükellef adedi bakımından son yıllarda görülen artma hızı 1953 ve onu takip eden yıllara nazaran oldukça azalmıştır. Artış nisbeti oldukça yüksek yıllardaki hız da iktisadî gelişmeden ziyade Millî Korunma Kanunu gibi fevkalâde tedbirlerin tesiriyle olduğu muhakkaktır. Bilindiği gibi bu kanunun icaplarına uymak için teşebbüsler zarurî olarak parçalanmış ve mükellef adedi de bu parçalanmaya mütenazıran artmıştır. Aynı hal varidat için de söylenebilir. Her yıl umumî gelir vergisi hasılâtında müşahede edilen artışın hızı keza son yıllarda azalmaya mütemayil bir yolizlemiştir. Geriye nisbetler üzerinde oynamak, şimdiye kadar vergi dışı kalmış mükellefleri kavramak ziraî kazanç gibi yeni bir gelir unsuru vergi kadrosuna almak, servet beyanı gibi otokontrolü sağlı-

yan tedbirler getirmek, mevcut Maliye kadrosunu takviye etmek gibi yollara başvurmak kalır.

Plânın tatbika konulması ve kısmen gerçekleştirilmesi için lüzumlu varidatın sür'atle sağlanması gereken ilk yıllarda iktisadî hayatı canlandırmaya elverişli tedbirler (yatırım indirim, ihracat muaflığı gibi) ikinci plânda kalır. Hattâ denilebilir ki bu tedbirleri vergi kanunları dışında şekillendirmek daha doğru olur.

Bu kadro içinde Gelir Vergisi Kanunumuzun geçirdiği istihaleler nazara alınırsa görülür ki yapılan bütün değişiklikler bir restüstan ibaret kalmıştır. Bu çalışmalarda rasyonel bir vergicilikten ziyade, politik eğilimlerin rol oynadığı görülür. Şu kadarını şükranla belirtmek yerinde olur ki, Gelir Vergisi sistemimizde biri vergi kanununun yürürlüğe konulduğu atmosfer içinde diğeri Millî Birlik Komitesinin yaptığı değişiklikler (193 sayılı kanun) sırasında rasyonel hamleler yapılmıştır. Son vergi reformu hareketlerinin ise bugün için nasıl bir netice vereceği hakkında şimdilik söz söylemek mümkün değildir. Sadece reform çalışmalarının devam ettiği sırada, götürü ticarî kazanç erbabına ve ziraat erbabına ait vergilerin ertelendiğini, servet beyannamelerinin geri verilmesine dair bir kanun tasarısının hazırlandığını hatırlamak kâfidir.

Bu atmosfer içinde gelir vergisi sistemimizin morfolojik bünyesini şu şekilde çizmek mümkündür.

Gelir vergisinin başarı imkânları memleketimizde ötedenberi bir münakaşa konusu olmuştur. Daha başlangıçta, Gelir Vergisi Kanununun hazırlıklarına girildiği 1947 yılında bile çalışmalara katılanların iyi niyetine rağmen bu vergiye karşı reaksiyon gösterilmiş ve hattâ bazı ilim adamları, memleket bünyesine uymadığı fikrini dahi savunmuşlardır. İtiraf etmek gerekir ki sistemimizin bu konuyu yerenleri memnun edecek, savunanların buruk bir zevk duymalarını mucip olacak derecede aksak tarafları vardır.

Kısacası sistemimiz, gelir vergisinin batı dünyasında zamanla işlenerek muayyen kalıplara irca edilmiş, alışılmış prensiplerini ihtiva etmemekte idi. Sonradan yapılan çalışmalarda dahi zayıf tarafları giderilmemiş olmasına rağmen, götürülüğün geniş tutulması, esnaf vergisinin mevcudiyeti, ziraat kazançların vergi dışı bırakılması gibi prensip dışı eğilimleri, bu vergiyi memleket bünyesine uydurmak için alınmış zarurî tedbirler olarak kabul etmek icap eder. Verginin yürürlüğe konmasına kadar geçen dört yıllık süre

içinde ne gibi tereddüdlere açığa vurulduğunu, şimdi hatırlamak bile, bir vergi kanununun ihdası için nasıl bir ortamın mevcut olması lâzımgeldiği hakkında kâfi bir fikir verebilir. O kadar ki evvelâ, geniş çapta dış karinelere dayanan, ve konjoktürel hassasiyeti olmadığı için Devlet Bütçesine her yıl blok varidat sağlayan kazanç vergisinin geliştirilmesi düşünülmüş, fakat bir zamanlar girilen böyle bir tecrübenin başarılı bir sonuç vermediği de gözönünde tutularak, gelir vergisi sistemine geçilmek mecburiyeti hasıl olmuştu. Bu sebepten bir aralık bütçeye kazanç vergisi kadar bir varidat sağlamıyacağı korkusile ilk iki yıl % 25 zamlı olarak tahsili için geçici maddeler sevki dahi kararlaştırılmıştı. Hattâ dış dünyada yaratacağı tepkiler nazara alınarak, dar mükellefiyete tâbi yabancıların vergilerinde kısmen ve tamamen tasarruf etmek yetkisi Maliye Bakanlığına bırakılmak istenmiş fakat Anayasaya aykırı olduğu düşünülerek vazgeçilmişti. Şimdi aradan 12 yıl geçmiştir. Bir vergi kanunu için kısa bir ömür olmasına rağmen, tatbikatın oldukça başarılı bir sonuç verdiğini söylemek gerekir.

Aslında vergi kanunlarının diğer kanunlar yanında garip bir talihsizliği vardır. Vatandaşa mükellefiyet yükliyen varidat kanunları genel olarak bir soğuk duş tesiri icra ederler. Demokratik idarelerde yeni bir vergi kanununun ihdası, veya yürürlükte bulunan bir kanunun yeni ve daha ağır mükellefiyetlerle takviyesi kolay olmamakta, parlâmentolarda daima muhalefetle karşılaşmaktadır. Dikkate şayan bir nokta da şudur ki bilhassa seçim sathı mailine gidildiği devrelerde iktidar ile muhalefet birbirine ne kadar küs olsalar da vergi mükellefiyeti konusunda derhal birleşmektedir. Hattâ teşriî hayatta seçimlere yakın bir devrede parlâmentoya bir vergi kanunu getirip kabul etmeden geri çevirmek suretile politik manevralara başvurulduğu dahi görülmüştür. Federal Almanya'da son seçimlerden evvel gelen devrede ziraf mahsul ithalâtından alınacak gümrük resminin azaltılmasına dair olan kanunun reddinde olduğu gibi, Millet Vekilleri bu suretle âdeta seçmenlerine peşin bir rüşvet vermiş oluyordı.

Yaygın ve genel bir vergi olan gelir vergisi bu muhataralara daha çok maruzdur. Geniş bir kütleye hitap eden bu verginin tarihçesi incelenecek olursa, normal teşriî devrelerin mahsulü olmadığı, savaş hali gibi kritik devrelerde ortaya çıktığı ve âdeta bu halden kurtulmanın yegâne çaresi olarak telâkki edildiği görülür. Ancak bu durum gelir vergisinin politik ortamını belirten bir gerçektir.

İktisadî ortamı ise, bilindiği gibi yüksek kapitalizm teşkil eder. Evvelâ İngiltere'de uygulanmağa başlanmasının sebebi bundan ileri gelmektedir. Ancak orada dahi bir harp havası içinde (Napolyon harpleri) Pitt tarafından parlamentoya kabul ettirilmiştir. Fransa'da keza birinci dünya savaşının başladığı yıllarda ele alınmış, harbin icra ettiği tesirlerin giderilmesine ait malî külfetler karşılamak üzere 1916 yılında bir zaruret halinde belirmiştir. Almanya'da ilk defa 1820 yılında Prusya'da uygulanan bu vergi yine bir savaş havası içinde kanunlaşmıştır.

Bizde, patent ve karinelere dayanan kazanç vergisinden gelir vergisine geçişin seyri izlenirse, görülür ki, Türkiye'de Gelir vergisi batı dünyasında olduğu gibi savaşları takip eden bir devrede düşünülmüş ve uygulanmıştır. Ancak aradaki bariz fark, batı dünyasında, gelir vergisi açısından, çoğu harbin tevlit ettiği masrafları karşılamak gayesine matuf bir vergicilik zihniyeti hâkim olduğu halde, Türkiye'de gelir vergisi daha ziyade iktisadî ve sosyal kalkınmaya matuf bir barış zihniyetinin eseri olmuştur. Bu sıralarda yurdumuzda bilhassa iktisadî hayatla vergi arasında yakın bir münasebetin mevcut olduğu, iktisadî gelişmenin sadece cari masrafların karşılanması suretile değil, yatırımla sağlanacağı, bunun için de konjoktürü takip etmek vasfını haiz rasyonel vergilerin ihdas edilmesinin gerektiği şuuru belirmiştir. Bu arada diğer sahalarda olduğu gibi, vergicilikte de batıya yaklaşma gayretlerinin önemli bir rol oynadığını bilhassa belirtmek yerinde olur.

Bu reform hareketinde şüphesiz unutulmuş noktalar da vardır. Sosyal ve kültürel ortamın yaratılması, hiç olmazsa büyük şehirlerimizde bütün tesisat ve teçizatı, yetişmiş ve tatmin edilmiş personeli ile, batı memleketlerindeki örneklerine uygun bir idarî mekanizma kurulması, kontrol sisteminin geliştirilmesi, bu verginin başarı ile uygulanmasını sağlayacak faktörlerin başında gelir. Oysa bidayette bu nokta ihmal edildiği gibi, sonradan da bu önemli tedbirler üzerine eğilen olmamıştır. Araya çok partili rejim girmiş, girişilen siyasi mücadele arasında ihmale uğramıştır.

Batı dünyasında gelir vergisinin geliştirilmesinde, sosyal adaletin tesisine yarayacak tedbirler en esaslı rolü oynamışlardır. Zira bu vergiyi mahiyeti icabı, objektif ve sübjektif vergi ödeme gücüne göre âyarlamak mümkündür. Bu bakımdan gerek vergi tarifesi (nisbetler) gerek sosyal indirimler (başta enaz geçim indirimi) yolile vergi yükü iktidara göre denkleştirilebilir. Diğer taraftan

memleketin içinde bulunduğu iktisadî duruma göre de bu âyarlama yapılabilir. İstihsalî veya ihracatı teşvik maksadile selektif vergi politikası takip edilebilir. Nitekim batı dünyasında bütün bu tedbirlere başvurulmuştur. Almanya'da bidayette bir sınıf vergisi (Klassensteuer) mahiyetinde olan gelir vergisinin, sonradan tam şahsî bir mizaca sahip olacak şekilde geliştirilmesi, Amerika'da Federal bir vergi olarak taazzuvu, hep bu gayretlerin neticesidir.

Bizde ise, çok partili devre girdikten sonra yapılan çalışmalar, gelir vergisinin ilmi ölçülere göre geliştirilmesi bakımından değil bilâkis politik eğilimleri belirtilmesi bakımından dikkate şâyandır. Daima artan hasılâtı izlenirse, görülür ki ilk gelir vergisinin hazırlıkları yapılırken ele alınan diskriminasyon çareleri gerçekleşmemiştir. Yıldan yıla bu vergi dolayısıyla tahmil edilen yük ücret erbabı aleyhine artmış buna mukabil konjonktüre karşı olan hassasiyeti de tesirini tam mânâsile icra etmemiştir. Fazla iştira güçlerini bu sebeple bel'etmek imkânı hasıl olamamıştır.

Mükellef zümresinin daraltılması, (esnaf vergisinin kaldırılması) nisbetlerde ve enaz geçim indiriminde yapılan değişiklikler, mevcut prensipleri fazlaca zedelemeyen bir kısım seçmenleri memnun etmek kaygusile başvurulmuş tedbirler olarak görünür. Bu devrede belki en büyük hata bir kısım mükelleflerin tamamıyla vergi dışı bırakılması olmuştur. Bu hata bugün teşriî organın önüne halledilmesi çok güç bir problem halinde dikilmiştir. Bilindiği gibi vergi ödeme bir camiaya bağlılığın, vatandaşlık hakkının bedelini teşkil eder. Yurdun hali ve geleceği hakkında seçim yolile söz söylemek yetkisini haiz vatandaşlar bunun bedelini ödemek mecburiyetindedirler. Diğer taraftan, yukarıda da açıklandığı veçhile kaldırılan bir verginin yeniden ihdası veya mevcut mükellefiyetin genişletilmesi kolay olmamakta, türlü tepkiler yaratmaktadır. 1950 den sonra geçen 10 yıllık devrede başkaca ilmi çarelere başvurulmamasının diğer bir sebebini de kalkınma edebiyatının zihinleri ziyadesiyle meşgul etmesinde aramak gerekir. Oysa, sosyal adaleti temin etmek maksadiyle bir kısım mükellefleri vergi dışı bırakmak suretiyle kolay bir yol takip edilecek yerde, istihlâke giden fazla iştira güçlerini daha başka usullerle (meselâ yatırım indirimi muaflığı, ihracat muaflığı) kalkınma sahasına tevcih etmek mümkündür.

Bu hava içinde İnkilâp Hükûmetine intikal eden vergi üzerinde kısmen sosyal adaletin gerçekleştirilmesi için yapılan çalışmalar ise,

bütçe imkânlarının müsait olmaması yüzünden muvaffakiyetli bir sonuca varamamıştır. Ancak şunu belirtmek yerinde olur ki, bu devrede vergi yolile sosyal adaleti gerçekleştirmek şuuru tam mânasiyle belirlemiştir. Bu ise vergicilik tarihimizin önemli safhalarından birini teşkil eder. Emekli maaşlarının vergiden muaf tutulması, alt kademe gelirlerinin daha düşük nisbetlere tâbi tutulması, kademeli bir enaz geçim indirimi sisteminin kabulü ücretlerde az da olsa yine kademeli bir götürü indirimine yer verilmesi, vergi mükellefiyetinin ziraf kazançlara teşmili ve götürü ticarî kazanç usulü ile genişletilmesi bu suurun belirtileridir. Tedbirler bu hududları da aşmış, otokontrolün bellibaşlı vasıtalarından biri olan servet beyanı müessesesi de bu devrede kabul edilmiştir. Ancak verginin iktisadî vetireyi geliştirmek vasıtası olmak vasfı bu devrede de ihmal edilmiştir. Bunun açık bir sebebi vardır. Sosyal adaletin tesisi maksadile alınan tedbirlerin vergi hasılâtı üzerinde icra edeceği tesirler peşinen kestirilememiştir. Zira bilindiği gibi bu devre iktisadî hayatımız bakımından bir duraklama safhası arz etmektedir.

193 Sayılı Kanunun yürürlüğe konmasından sonra, vergi sisteminizde yapılmış olan en önemli reformun kanunî yönden başarılmış olduğu selâhiyetli ağızlarca ifade edilmiş olmasına rağmen, Kurucu Meclis ömrünü doldurup normal parlâmenter rejime avdet edilince, vergi konularının yeniden ele alınması lüzumu hasıl olmuştur. Bu son devrenin ortamı, gelir vergisinin ilk kabul edildiği devredeki ortama benzer. Zira verginin yatırım politikasının vasıtası olmak vasfı büsbütün ortaya çıkmıştır. Bu devri karakterize eden özellik, iktisadî hâdiselerin ön plâna çıkmasıdır. Çeşitli eğilimleri olan ticarî, iktisadî, malî ve politik mahafil ortaya türlü fikirler atmışlardır.

Bu devrede dört esaslı cereyan belirlemiştir: Resmî sektör yatırımlarının realize edilebilmesi maksadiyle fazla malî imkânlarla sahip olmak ve bu sebeble vergilerin rasyonalize edilmesini istiyen, fakat bir taraftan da hususî sektöre, müsait bir zemin hazırlamak kaygusile hareket eden Hükûmet, bütün vergi sistemini gözden geçirmek üzere bir Vergi Reform Komisyonu kurmuştur. Böyle bir hareket tarzında, vergilerin iktisadî hayatı canlandırarak bir vasıta olmak vasfı rol oynamıştır. Bu komisyonun çalışmalarını ise Plânlama Dairesi fazla iyimser bulmakta ve plâna bağlanan yatırımların, daha fazla malî kaynaklara ihtiyaç hissettirdiğini, bu se-

beble vergilerin daha başka açılardan ele alınması gerektiği fikrini savunmaktadır. Ticarî ve iktisadî saha mensupları ise Reform Komisyonunun hususî sektöre bahsettiği imkânları benimsemekte, bunların müdafaasını yapmakta fakat bilhassa servet beyanı müessesesinin kaldırılması üzerinde durmaktadır. İleri sürdükleri fikre göre servet beyanı iktisadî gelişmeyi baltalayan belli başlı unsurlardan biridir. Bu müessese kalkarsa iktisadî istikrar sağlanmış olacak, duraklama giderilecek ve vergi hasılatı da kendiliğinden yükselecektir. Ancak bu noktada, servet beyanı müessesesinin mevcut olmadığı zamanlarda, vergi hasılatının takip ettiği seyir unutulmuş gibi gelmektedir. Vergi hasılatının artış seyri, bu hasılatın % 60 ı aşan bir kısmının ücret vergisi olduğu gözönünde tutulursa bu kadar iyimser bir neticeye varmak mümkün değildir. Bu grup, verginin istisna, muaflik ve nisbetlerine ait belirli fikirler ileri sürmemiştir. Sadece kurumlar vergisi nisbetine karşı direnmektedir.

Politikacılar ise, mümkün olduğu kadar fazla seçmeni memnun etmeğe matuf bir siyaset takip etmek üzere birleşmiş gibidirler. Bu sebepten kısmî palyatif bir takım tedbirler üzerinde durulmuş, ve bu hava içinde, büyük bir vatandaş kütesini ilgilendiren ziraf kazanç vergilerinin ertelenmesi sağlanmıştır. Servet beyannamelelerinin iadesi hususunda komisyonlarda cereyan eden konuşmalar ise son teşriî faaliyetlerin vergi açısından en önemli safhalarından birini teşkil eder.

Parlâmento sınırları içinde beliren eğilimlere, Reform Komisyonu faaliyetinin yöneldiği istikamete göre, gelir vergisi açısından ne gibi radikal tedbirler alınabileceğini şimdiden kestirmek mümkün değildir. Yapılacak değişiklikler sadece bir rötüşdan ibaret kaldığı takdirde, gelir vergisi sistemimizin şimdiye kadar geçirdiği istihalelerin yeni bir örneği verilmiş olacaktır. Gelir Vergisi sisteminin batı dünyasındaki doğum ve gelişme imkânları, yukarıda da işaret edildiği üzere politik ve iktisadî ortamlara bağlıdır. Nisbet ve mükellefiyetin genişletilmesi gibi radikal revizyonları da aynı tesir altında kalmıştır. Bu hususu yurdumuz bakımından da hatırdan çıkarmamak lâzımdır. Gelir vergisinin bünyevî bir tahavvüle tâbi tutulmasına elverişli bir ortam acaba mevcut değil midir? sorusunu cevaplandırmağı bir tarafa bırakarak şuna işaret etmek yerinde olur ki, son zamanlarda, Devlet Plânlamasının istediği varidatı sağlamak için vasıtalı vergilere el atılması bahis konusu edilmektedir.

İleri sürüldüğüne göre bu eğilimin gerçeğe uygun tarafları vardır. Bir kerè büyük bir vatandaş kütlesi, vasıtasız vergiler hasılatına iştirâk etmemektedir. Bunlar ancak vasıtalı vergi yolu ile kavranabilmektedirler. Diğer taraftan bu vergilerin cibayeti son derece kolaydır. İçki, tütün, sigara, benzin ve müstakati, lüks maddeler üzerinden alınacak vergilerin, istihlâki azaltıcı bir tesir icra etmedikleri, bu hususta mümasil tedbirler alan yabancı memleketlerin tatbikatından anlaşılmaktadır. Şu hale göre, gelir vergisi açısından radikal tedbirlere başvurmaktan ise, yatırım için istenilen varidatı bu yolla temin etmek mümkündür. Bu iddiaya mütenazır tedbirlerin iktisadî ve sosyal bakımlardan kalkınması arzu edilen dar gelirli müstehlik kütlesine rağmen başarılı bir netice verip vermiyeceğini şüphesiz zaman gösterecektir.

Yine gerek parlâmenter faaliyet gerek Reform Komisyonu çalışmaları nazara alınır, tartışma konusu olan tedbirlerin devamlı olarak malî kanunlar açısından ele alınmış olduğu görülmektedir. Oysa gerek plân tatbikatı gerek demokratik nizamın icaplarına uygun olarak gittikçe girift bir mahiyet alan vergi kanunlarının uygulanması için iyi bir teşkilâtın mevcudiyeti zarurîdir. «Vatandaş beşikten tenesire kadar formül doldurur» diyen İsviçrelilere hak vermemek mümkün mü? Müesseselerin çoğalması, tatbikatın güçleşmesi, vergi mükelleflerinin mer'î kontrol usullerine alışmış olmaları, kalifiye eleman kullanmak lüzumunu kanun vazımıza hatırlatmalıdır. Plânlı bir yönetimin en esaslı tedbiri şüphesiz bu noktada kendini gösterir. Şu iddiada bulunmak bile mümkündür. Mevcut vergi kanunlarını, daha kalifiye bir idarî kadro ile daha bol kontrol elemanı ve takviye edilmiş verifikasyon metodlarıyla, uygulamak, istenilen varidatı sağlayabilecektir.

Netice itibarile şunu belirtmek yerinde olur ki, türlü temayülleri bünyesinde cemetmiş bulunan demokratik rejimlerde gelir vergisi gibi şumullü bir Devlet algısı hakkında çeşitli fikirler ileri sürülecektir. Vergi konularının tipleştirilmesi mevzuunda tarafları memnun edecek bir formül bulmak oldukça müşkil olduğunu kabul etmek icap eder. Bu hava içinde Yeni Gelir Vergisi Tasarısının büyük prensip davalarını nasıl halledeceği, sektörlerin talebelerini nasıl telif edeceği bir istifham halinde belirlemektedir.

İktisadî ve sosyal hayat üzerinde son derece müessir bir rol oynayan vergiler hakkında daha çok söz söylenecektir. Vergi ve plân konularile mahmul geleceğin teşriif devresi böylece hiç olmazsa ger-

çeklerin yüzeye çıkmasına her türlü eğilimlerin belirmesine yardım edecektir. Bu istikametteki oluş, ileride ilmin ışığı altında mantıkî ölçülere göre yapılacak çalışmalara malzeme hazırlayacağı için faydalı olmak vasfını taşır. Deneme çoğu teoriden daha kesin gerçekleri ortaya koyar. Yalnız bizde değil bütün dünyada, iktisadî ve sosyal şartlar, vergilerin kısa süreler içinde yeniden ele alınmasını icap ettirecek mahiyette gelişmeler kaydetmek istidadındadır. Bu sebepten ötürü son devri, diğer açılardan olduğu gibi vergi açısından da meselelerin kesin olarak halledilmesi devri değil, gerçeklerin açıklanması devri olarak kabul etmek zarureti vardır. İktisadî, sosyal ve politik ortam bütün açıklığı ile belirmediği anda bu iş zaten kendiliğinden halledilmiş olacaktır. [*]

[*] Bu konuşma, 202 sayılı Gelir Vergisi Tadil Kanununun ve 5 yıllık plânın kabulünden evvel hazırlanmıştır.